

Марија ГЕОРГИЕВА

ЗНАМИЊАТА И ГРБОВИТЕ ОД ВРЕМЕТО НА ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ

Грбот и знамето како белег на општествена, стопанска или политичка организација на луѓе што почнале да живеат и постојано да се чувствуваат како една целина, се јавува уште од најстари времиња. Кај старите Египќани позната била Свингата, кај старите Персијци едноглавиот орел итн. Кај балканските народи, до доаѓањето на османлиите немало оформени државни и земски грбови¹⁾.

Во најстариот јужнословенски грбовник што го издал Дон Педро Охмутовик, меѓу 1584 и 1594 година бил поместен и грбот на Македонија²⁾. Потоа имаме македонски грб во Грбовникот на Палиник, од крајот на XVI и почетокот на XVII век, во трудот на Мавро Орбини „Il regno degli slavi“ од 1601 год., во Алтаховиот грбовник од 1614 година итн.

Македонскиот грб во Стематографијата на Павле Ритер Витезовиќ од 1701 година има некои измени. Дотогаш во македонскиот грб лавот е жолт на црвено поле, а во „Стематографијата“ на Витезовиќ е обратно: лавот е црвен на жолто-златно поле. Македонскиот грб ги примил боите на бугарскиот грб, а бугарскиот ги примил боите на дотогашниот македонски грб. Оваа измена се прими во наредните стематографии и во таа на Христофор Жефаровиќ од 1741 година.³⁾

Христофор Жефаровиќ е прв македонски хералдичар и преродбеник, кој бил зограф, иконописец, бакрорезец, печатар, калуѓер, трговец итн. Потеклото му е од Дојран, но има и друго мислење дека е од околината на Охрид. Учел во прчки училишта, но уметнички бил формиран уште во Македонија, во македонските културни центри: Солун, односно Охрид. Неговите родите-

¹⁾ Д-р Александар Матковски, Грбовите на Македонија, Скопје, 1970, 37

²⁾ Истото, 44.

³⁾ Истото, 117.

ли останале во Дојран, а тој со некои свои роднини дошол во Војводина во Карловачката митрополија, но до крајот на својот живот одржувал тесни врски со својот роден крај.

Македонскиот грб ќе се печати и во други грбовници, во повелби, се печати на знамиња и други места.

На знамето на Разловечкото востание во 1876 година е извезен македонскиот грб и тоа, од „Стематографијата“ на Христофор Жефаровиќ. Се смета дека знамето на ова револуционерно македонско востание го извезле учителките Баба Недела и ќерка ѝ Станислава Караиванова во Солун. Грбот на знамето е извезен со црвен лав во жолто поле и со именување: „МАКЕДОНИЈА“. На знамето има и датум „На осмиј маија 1876 г.“

Илинденското востание немаше единствено знаме за сите чети. Четите низ цела Македонија имаа свои знамиња што обично ги везеле учителки кои биле поврзани со активноста на Внатрешната македонска револуционерна организација. На овие знамиња обично се ставал и лавот како амблем на Македонија — главно лавот од „Стематографијата“ на Жефаровиќ, црвен лав со жолта заднина. Но лавот бил често украсуван со фантазија и умењето на оној што го везел знамето.

Сл. 1. — Дел од четата на војводата Петар Чаулев од Охрид со знамето на Илинденското востание од град Охрид

За знамињата од Илинденското востание малку е пишувано. Во 1935 година дадени се некои податоци во илустрацијата „Илинден“. Овие податоци и илустрации ги има користено д-р Александар Матковски во книгата „Грбовите на Македонија“ и Спасина Хисарл’шка—Танова која објави една статија⁴).

Според Танова, во текот на јануари 1903 година Гоце Делчев бил во Софија, примил црвено знаме што било сошиено од Јанка Каневчева од Охрид чии родители биле преселени во Софија.

Во Струга, уште пред избувнувањето на востанието, било сошиено знаме од учителите Славка Чак’рова, Анастасија Чак’рова, Милица Чак’рова, Царева Дереванова и др.

Учителката Трпена Попдимитрова изработила знаме за четата во село Д’мбени—Костурско.

Војводата Христо Узунов во својата чета имал реонско знаме и сите селски чети земале клетва пред тоа реонско знаме. Нацртот на тоа знаме бил изработен од Климе Заров. Ова знаме го везеле учителките: Константина Бојациева, Клио Самарџиева, Онта Шахова, Аспасија Милева, Катерина А. Кеџкарова, Поликсена Паринкова, Анастасија Узунова и др.

Знамето на Главниот штаб го сошила учителката од Битола Фабина Петрова со други учителки.

Скицата за знамето на кукушката чета го направил Мицо Измирлиев, татко на пролетерскиот поет Христо Смирненски, а го сошила учителката во Кукуш Ана Малешевска со помош на Рајна Измирлиева, а натписот на знамето „Слобода или смрт“ го извезла учителката Ана, која го однесла знамето во четата.

За востанието во Разлог нацртот на знамето го направил учителот во село Белица, Васил Теофилов, а било извезено од учителките во Банско: Марушка Гоцева и Елисавета Ушева.

На него била извезено девојка која гази синџир — искинат, симбол на ропството. Таква девојка била извезена и на знамето што го носела четата на Петре Чаулев од Охрид.

Во воениот музеј во Софија (НР Бугарија) во една од изложбените сали, каде што е претставено Илинденското востание, на централно место е поставено востаничкото знаме на град Охрид од 1903 година.

Знамето е со димензии 80/100 м со две лица, извезено на црвена свила. Поставено на пано и може да се види едната страна — лицето, на која во средината е извезена фигура на девојка облечена во раскошна облека на која се среќаваат мотиви на ракотворби од народниот вез на тој крај, препашана со појас — ткаен со орнаменти што се среќаваат, исто така, во македонскиот фолклор.

⁴ Спасина Хисарл’шка-Танова, Знамињата с думите „Смрт или слобода“, „Отечествен фронт“, број 11671, Софија, 1 август 1983 година.

Убавата девојка ја претставува Македонија која го крева знамето на слободата. Под нозете го тури изскинатот синцир што претставува ропство, а до неа стои лавот — симбол на македонскиот грб, извезен со темно црвен конец. Лавот со двете нозе тури турско знаме, а со двете држи копје забодено во град каде доминираат џаџиите. На лицето на знамето уште се наоѓа текст, извезен со срма со следната содржина: „Македонија II окр’г IV околија“.

Сл. 2. — Знамето на Илинденското востание, Охрид 1903.

На опачината на знамето извезен е исто така лав кој го тури полумесецот и ѕвездата, симболот на турското знаме. Околу него е извезен текст.

На фотографија најдена во Институтот за национална историја во Скопје во збирката на фотографии Одделение за ракописи со инв. бр. 1602/79, е претставен дел од четата на Петар Чаулев од Охрид кој и го носи знамето. Ова знаме е многу слично на веќе опишаното знаме од Воениот музеј во Софија.

Илинденското знаме како симбол и чест на борбеното единство на реоните и четите на сепаратното македонско востание беше и белег за секој востаник да се бори за успехот на револуцијата и ослободувањето на Македонија. Како народно, масовно востание во кое зедоа учество сите македонски општествени класи, масовна беше и изработката на знамињата.

Борбени чети со дигнато знаме гинеа за слободата на Македонија и со тој симбол се дадени најскапите жртви на нашиот народ.

Marija GEORGIEVA

THE FLAGS AND SEALS FROM THE ILINDEN UPRISING IN 1903

S u m m a r y

In the introductory part a short survey of the oldest South Slavic heraldries has been given in which the seal of Macedonia is given beginning from the oldest one of Don Pedro Ohmutović between 1584 and 1594, then the in the Stematography of Pavle Riter Vitezović of 1701, then to Christofor Žefarović, the first Macedonian herald and representative of the survival period, who was a woodgraver, iconwriter, coppergraver, publisher etc., from Dojran.

On the flag of the Razlovci Uprising the Macedonian seal from the stematography of Christofor Žefarović was embroidered.

The Macedonian revolutionary uprising of 1903 had not a unique flag in all the detachments. The rebel's detachments all over Macedonia had their own flags which were usually embroidered by woman teachers connected with the activity of the uprising.

It is very little written about the Ilinden Uprising flags. Some data have been given in the Ilinden Journal, „Ilinden” in 1935.

Spasina Hisariška — Tanova has recently published an article in the „Otečestven front” from Sofia entitled „Flags with words” Freedom or Death.

This article has been published on the occasion of the 80th anniversary of the Ilinden Uprising, of course, according to the tendencies of the already known pro-Bulgarian policy.

According to Tanova the Ohrid flag was prepared by Janka Kanevčeva from Ohrid.

Slavka Čakarova, Anastasija Čakarova, Milica Čakarova and Careva Derebanova from Struga have prepared a flag while the woman teacher Trpena Pop Dimitrova made a flag about the detachment of the village of D'nbeni, the Kostur region.

The vojvode Hristo Uzunov in his detachment had a regional flag made by Klime Zarov, embroidered by the woman teachers: Konstantina Bojadžieva, Clio Samardžieva, Anta Šahova, Aspasiya Mileva, Katerina A. Keckarova, Poliksena Parinkova, Anastasija Uzunova.

The main headquarters flag was prepared by the Bitola woman teacher Gabina Petrova with other woman teachers.

The sketch of the flag of the Kukuš detachment was made by Mico Izmirliev, father of the proletarian poet Hristo Smirnen-ski, and it was sewn and embroidered by the woman teachers Ana Maleševska and Rajna Izmirlieva.